

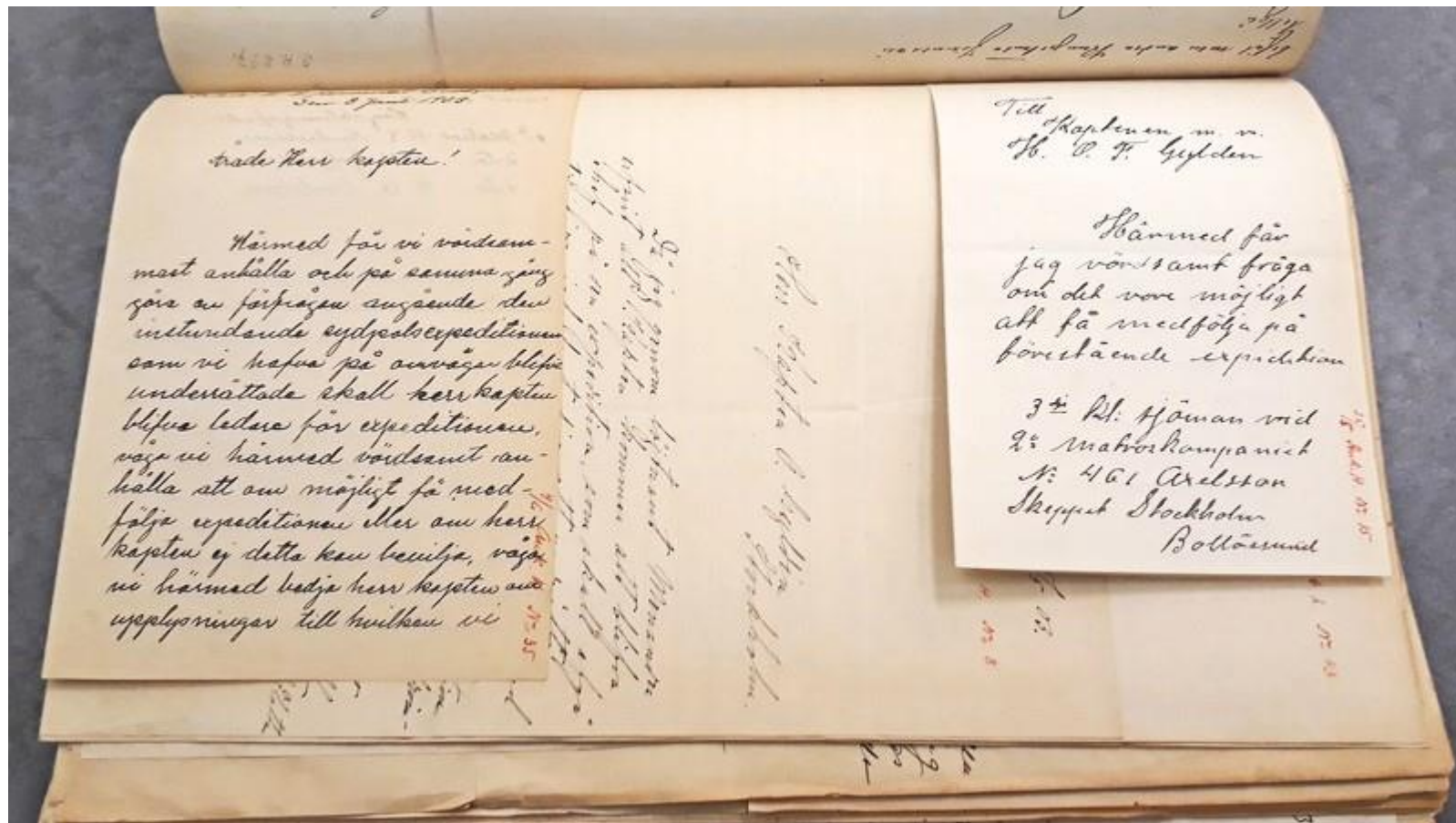
Antarktiska undsättningsexpeditionen

Rädda Nordenskjöld!

Hemma i Sverige förstod man att något gått snett då inga livstecken hörts från den nordenskjöldska expeditionen. En undsättningsexpedition började därför organiseras. Den fick både statligt anslag och privata bidrag, bland annat från Nordenskjölds mor.

Många skickade in ansökningar för att "vördsammast anhålla att om möjligt få medfölja expeditionen". (SH 297) Sjöhistoriska museets arkiv

"Preliminär karta öfver
Antarcitcs kurs inom det södra
polarområdet och angränsade
trakter 1902-1903", (2005:037:5)
Sjöhistoriska museets arkiv

Doktor Jacob
Torgersruud bland
pingviner vid
Hoppets vik.

Antarktiska undsättningsexpeditionen 1901-1903

En av de tidiga sydpolarexpeditionerna var den Svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903.

En av de tidiga sydpolarexpeditionerna var den Svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903. Polarforskaren Otto Nordenskjöld och hans besättning gav sig av från Göteborg den 16 oktober 1901 med destination Sydpolen. Men livstecken från expeditionen upphörde allteftersom månaderna gick. Vad hade egentligen hänt?

Rykten började på 1830-talet att sprida sig bland världens länder om att en stor kontinent trots allt fanns vid Sydpolen. Flera länder skickade därför iväg forskningsexpeditioner med förhoppningen att upptäcka nya landområden. Vem som först såg fastlandet på Antarktis vet vi inte. Men de som först landsteg på kontinenten var de sju besättningsmännen på det norska sälfångstfartyget Antarctic, som 1895 anlände till fastlandet. Matrosen Carsten Borchgrevink skyndade som första person i land på "sydkontinenten". Intresset för Antarktis ökade och en lång rad expeditioner började nu utforska de stora okända polartrakterna söderut.

Den svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903

En av de tidiga sydpolarexpeditionerna var den Svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903 (även kallad Svenska Sydpolarexpeditionen). Polarforskaren Otto Nordenskjöld, systerson till den berömde polarforskaren Adolf Erik Nordenskiöld, med en besättning på 32 man gav sig av från Göteborg den 16 oktober 1901 med Sydpolen som mål. Besättningsmedlemmarna var svenskar, norrmän och en argentinare.

Antarctic, som var en tremastad bark byggd för valfångst 1871 i Norge, ansågs lämplig även för denna färd och fick därför återigen resa söderut. Syftet med expeditionen var att studera områdets geologi, geografi och isförhållanden. Man ville även undersöka fauna och Besättningen anlände i februari 1902 till ön Snow Hill, där de byggde en vinterstation. Nordenskjöld och fem andra forskare skulle stanna på ön och ägna sig åt forskning. De övriga på Antarctic skulle utföra naturvetenskapliga arbeten runt Falklandsöarna, Sydgeorgien och Eldlandet. Från Snow Hill gjorde forskarna långa slädfärder för att leta fossil och göra mätningar.

När Antarctic skulle återvända till Snow Hill för att hämta Nordenskjöld och hans grupp gjorde is- och väderförhållandena det omöjligt att ta sig fram. Tre män sattes därför i land för att med släde försöka komma fram till Snow Hill. Men de måste ge upp även det. Istället tvingades de tre männen bygga en enkel hydda i en vik för att klara vintern. Platsen gavs senare namnet Hoppets vik (Hope bay på engelska, Esperanza på spanska) efter att de tre expeditionsmedlemmarna under mycket svåra förhållanden övervintrade där 1902–1903.

”Preliminär karta öfver
Antarctics kurs inom det södra
polarområdet och angränsade
trakter 1902–1903”, (2005:037:5)
Sjöhistoriska museets arkiv

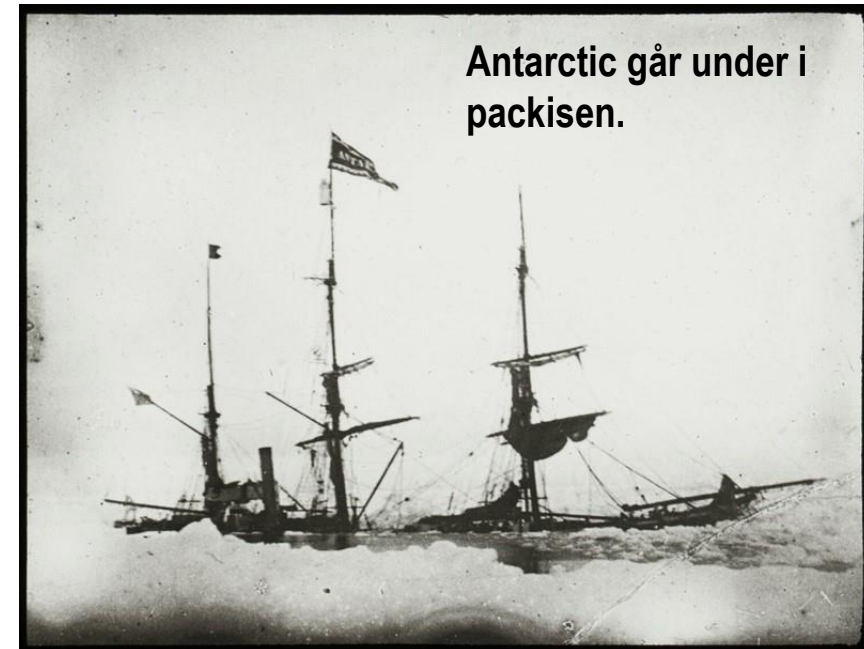

Expeditionsmedlemmarna kämpar för sina liv

Ungefär samtidigt fastnade Antarctic i packisen och träffades av ett väldigt isflak. I mer än en månad kämpade besättningen med att försöka få loss fartyget och täta luckor, men den 12 februari 1903 sjönk hon. Stora delar av de forskningsresultat, fotografier, fossil, kläder och proviant försvann i djupet.

Den skeppsbrutna besättningen gick, släpandes på den utrustning de orkade ta med sig, i 16 dagar över isen. Till slut kom de fram till Paulet-ön där de byggde en stenhydda att övervintra i. Expeditionens medlemmar var nu splittrade och befann sig på tre olika platser, ovetandes om var de andra befann sig och tvingades övervintra ännu ett år. Ingen av dem hade utrustning att klara en övervintring till. Den norske sjömannen Ole Wennergaard dog den 7 juni.

De tre männen vid Hoppets udde livnärde sig på pingvin och säl under den hårda antarktiska vintern. Efter sju långa och svåra månader blev vädret under våren gynnsammare och de lyckades ta sig till Snow Hill. Ungefär samtidigt blir vattnen isfria kring Paulet-ön och några av de som övervintrat där lyckades också ta sig till Nordenskjöld och de andra. Expeditionsmedlemmarna var nu återförenade.

Sjöofficeren Olof Gylden (1867–1943), som hade erfarenhet av arktiska resor, utsågs till befälhavare för den svenska antarktiska undsättningsexpeditionen. Det norska fartyget Frithjof hyrdes in och den 18 augusti lämnade fartyget Skeppsholmskajen i Stockholm för att påbörja sin långa färd.

Argentina och Frankrike skickade också var sitt fartyg och ett samarbete mellan de tre länderna inleddes. Det var meningen att Frithjof, först av alla svenska fartyg, skulle utrustas med den då nyuppfunna trådlösa telegrafen. En andra uppsättning var tänkt att installeras ombord på den argentinska expeditionens fartyg Uruguay för att man skulle kunna ha förbindelse med varandra, men så skedde inte.

En förmögen zoolog med passion för taxar

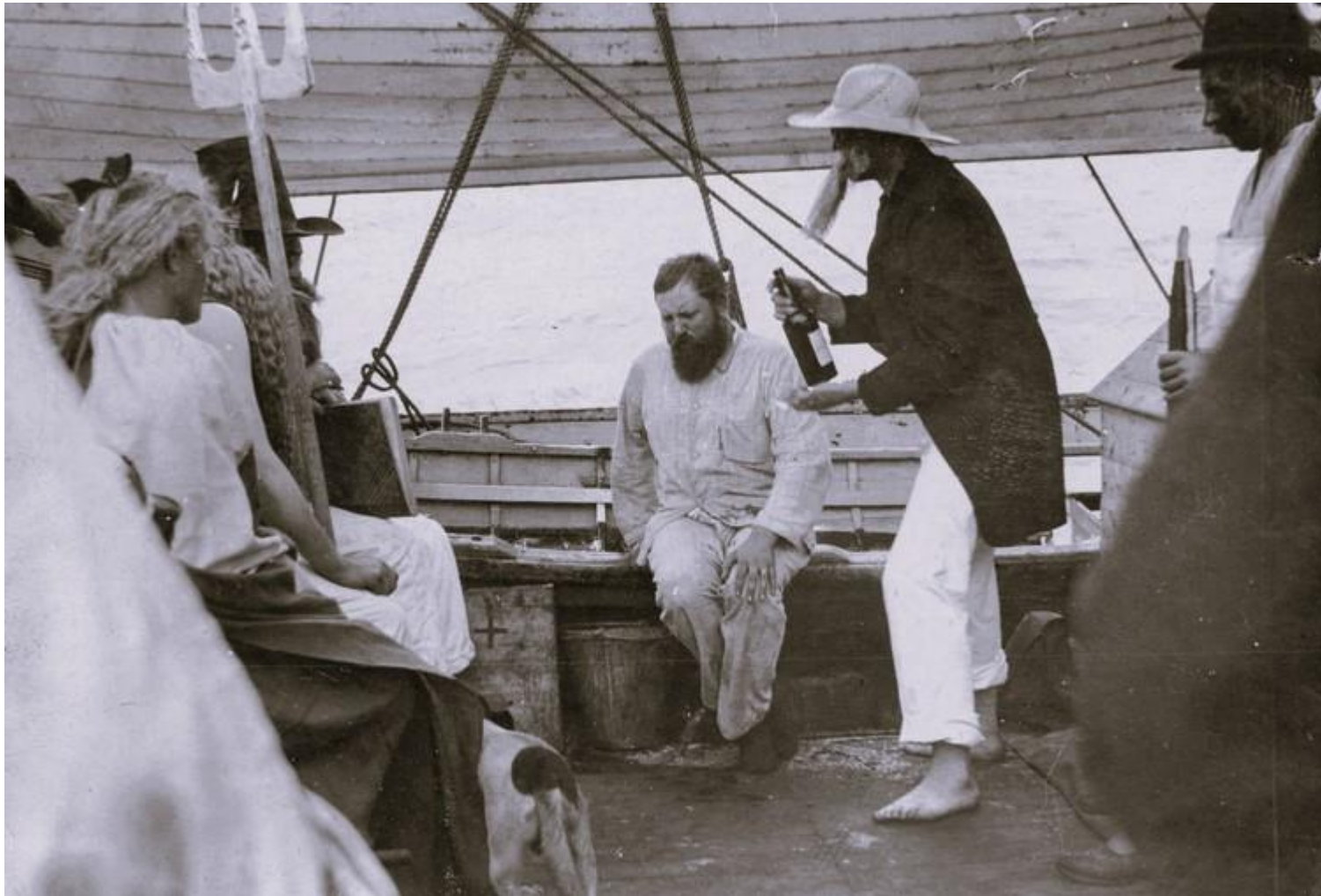
Expeditionen var en rent humanitär resa. Men kapten Gyldéns vän och svåger, friherre Axel "Klinckan" Klinckowström – zoolog, författare och mycket intresserad av forskningsresor – följde med på resan för att ägna sig åt forskning.

Han beskrevs som en energisk och excentrisk man med många strängar på sin lyra. Den förmögne Klinckowström reste med expeditionen på egen bekostnad och har skrivit om sina minnen från resan i boken Klinckans minnen, utgiven 1933.

Axel Klinckowström (1867–1936)

Förutom intresset för forskningsresor var Klinckowströms stora hobby taxhundar. Det föll sig därför naturligt att hans tax Resi följde med på äventyret. Andra djur som följde med på resan var den vitbrokiga foxterriern Frippe, griskultingen Nassnass (den blivande julskinkan), en skeppskatt och ett tjog höns.

**Linjedop ombord på Frithjof
söndagen den 4 oktober 1903.
Klinckowström får det
ceremoniella dopet när ekvatorn
passerats.**

Första svenska Antarktisexpeditionen. Besättningen på expeditionsfartyget ANTARCTIC med en skjuten isbjörn. Påskrift på originalets baksida: "Le premier et seul ours"

Antarktiska
undsättningsexpeditionen.
Marinläkaren Jacob Torgersruud
studerar en säl. Påskrift på originalts
baksida: "Weddels säl, Torgersruud"

Kapplöpningen börjar

I Buenos Aires skulle de tre olika räddningsexpeditionerna mötas upp. Men när Gylden med besättning kommer fram har det argentinska fartyget Uruguay, med kapten Irizar, redan lämnat staden.

Officiellt kallades det hela ett samarbete, men det blev i själva verket en tävling om vem som skulle hinna först och vinna äran.

Klinckowström beskriver landskapet och känslorna inför de andra ländernas expeditioner när de är på väg mot Ushuaia, världens sydligaste stad, belägen 324 mil söder om Buenos Aires:

I den mån timmarna skredo blev landskapet vildare; berg tornade upp över berg, branter över branter. Överallt stupade fjällsidorna rakt ned i havet medan bäckar i mängd strimmade dem med silverband på sin brådstörtande färd mot fjorden. I dalarna var det grönt; där växte den antarktiska boken i täta, snårvuxna urskogar och ett par tre gånger sågo vi ute på uddarna röken av Yagaindianernas lägereldar. Här hade säkert varit byte att förvärva för våra etnografiska samlingar: dock vi voro inte ute för att samla utan för att rädda Nordenskiöld – undan det fatala ödet att bli räddad av den sympatiske Charcot eller arvfienden Don Julian Irizar.

Kapten Gyldén rör in mot Ushuaia, huvudstad i den argenstinska provinsen Eldslandet/Tierra del Fuego, mitten av november 1903.

Besättningsmedlemmar med en dödad säl.

På väg till Snow Hill i storm och snöyra Den 4 december 1903 såg den svenska undsättningsexpeditionen ön Snow Hill på håll. Fartyget kunde inte gå ända fram till ön på grund av packisen. Tre män – Klinckowström, Blom och Bergendahl – skickades för att gå i land.

Lunchpaus på turen till Snow Hill den 4 december 1903. Löjtnant Axel Blom (t v) och Axel Klinckowström.

Klinckowström beskriver vad som mötte dem:

"Rakt nedanför oss låg en liten tjärn full av halvsmält snösörja och där bortom, ett drygt skotthål ifrån oss, vinterstationen, tyst, ödslig, övergiven. Runt kring det lilla huset lågo i virrvarr kringströdda lårar, flaskor, tomma konservdosor. Pingvinkroppar och sälhudar hängde på väggen och med det svaga vinddraget kom en äcklande lukt av tran och ruttet kött. Och vart vi vände ögat ingenstädes liv. Alltså för sent! Tysta spände vi av oss selarna, lämnade släden upp på åsen och vandrade sakta ned över däliden och upp mot stationen. På nära håll tog sig det hela än ödsligare ut än på avstånd. Det mörka huset, de kringströdda tomma konservburkarna, instrumentstativen, allt tycktes berätta en hemsk saga om en hjältemodig men fruktlös kamp mot övermäktiga naturmakter. Vi voro framme vid huset; utanför knuten låg en död hund, den siste överlevande måhända.

"Vid målet!" Blom och Bergendahl blickar mot huset på Snow Hill 4 december 1903. Foto: Axel Klinckowström, Sjöhistoriska museets arkiv

Dörren stod på glänt, alltså in, dit in där gåtans lösning väntade. En mörk förstuga halvt dold av yrsnö, så åter en dörr, även den på glänt. Vi stodo i samlingsrummet, trångt, lågt, belamrat av instrument och redskap. Plötsligt faller någons öga på bordet i salen; på den gulvita vaxduken står i stora bokstäver skrivet: 'Huset evakuerades den 10 november 1903 kl 10h 45 a.m / Gösta Bodman, S.A Duse, K.A Andersson, E. Ekelöf, José M Sobral.'"

En månad tidigare hade alltså expeditionsmedlemmarna räddats. De män som var kvar på Paulet-ön hämtades också av den argentinska expeditionen och så begav de sig till Buenos Aires där de togs emot och hyllades som hjältar.

På vinterstationen fanns även några dokument inrullade i glasflaskor. Två stycken var till Geografiska sällskapet i Stockholm och innehöll observationsjournaler. Ett brev var adresserat:

"Till Chefen för den svenska undsättningsexpeditionen! Den argentinska marinångaren "Uruguay" med chef kapten Irizar anlände hit igår den 8 november, med särskilt uppdrag från sin regering att undsätta oss. Samtidigt meddelar han att en expedition för samma syfte utrustats i Sverige under ledning av af kapten Gylden. Emellertid har han ännu den 25 oktober ej erhållit någon underrättelse om att den expeditionen afgått från Sverige."

I brevet ber Nordenskjöld Gylden att hämta de samlingar av växtfossil i stenhyddan i Hoppets vik och andra samlingar i Port Stanley på Falklandsöarna som expeditionen lämnat.

11 Aug. 1903. Stockholm, Värfschepskanstiet den
På befallning
målert att vi i hemmet ombesörja i 7, men 5.
öfver till att hemmet statueras med lista bygn
måra timman.
Färdigt och väl.
Vinterstaterna ut Svordhill den 9 November
1903.
N. H. S. Nordenskjöld.

**Doktor Jacob
Torgersruud bland
pingviner vid
Hoppets vik.**

Hemresan

Hemresan

Som om inte nederlaget var stort nog, höll Frithjof på att förlisa i en svår storm på väg från Snow Hill. Vatten läckte in och besättningen pumpade i två dygn för att hålla fartyget flytande. Klinckowströms vetenskapliga utrustning och material blåste bort i stormen – fågelhjärnor, insekter och pingvinembyon, allt sjönk till havets botten.

Nordenskjölds önskan att svenskarna skulle hämta det insamlade materialet på Falklandsöarna hörsammades inte. Kanske på grund av problem med vädret och fartyget, kanske på grund av ilska och besvikelse.

I början av april 1904 återkom Frithjof till Sverige. I svensk press rapporterades negativt om Gylden och expeditionen, som man menade hade misslyckats med sitt uppdrag och skadat den nationella prestigen. Därefter har mycket lite skrivits om den svenska antarktiska undsättningsexpeditionen som man helst låtit falla i glömska.

Frithjof på väg hemåt, Le Havre 4 mars 1904.

